

Jindřich Šteffl

Struktura typologických tříd v bronzových depotech z období popelnicových polí na území Čech a Saska

Abstract:

Structure of typological classes on Late Bronze Age hoards in Bohemia and Saxony

This thesis is focused typological classes on hoards in the area of Bohemia in the Urnfield period. From a geographic point of view is assessed an area of Bohemia and Saxony.. Main attention is focused on bronz hoards, on whose inventory is monitored variability between lusatian and northern Alpine Urnfield and also in Urnfield itself. This variability is observed in terms of the horizons, which representing different chronological phases of Urnfield period.

Keywords: Bronze Age, hoards, chronology, period, Urnfield period

1 Úvod

V bronzových depotech mladší a pozdní doby bronzové na území Čech jsou evidovány téměř veškeré definované třídy a druhy bronzové industrie. Stejně tak je tomu na území Moravy s tím rozdílem, že na Moravě postrádáme přítomnost plastik, jehel, pinzet a kadlubů (SALAŠ, Milan, 2005, s. 166). V Čechách máme kadluby bezpečně doloženy, přičemž je doložena i jedna pinzeta. S jehlami je to problematické, jelikož se pod takto označeným druhem artefaktu vyskytuje zejména jehla ze spony a nikoliv samostatná jehla. Plastiky v depotech na území Čech však postrádáme, výjimkou by snad mohlo být

labuťkovité kování z depotu ze Svijan (okr. Liberec). V Sasku také evidujeme kadlub, ale plastiky a pinzety zde postrádáme. Je však nutné zmínit, že některé typy artefaktů bronzové produkce se váží především na pohřební aktivity, např. jehlice u okruhu lužických popelnicových polí (JIRÁŇ, Luboš, 2008, s. 213).

Veškeré výsledky a závěry jsou získané na základě dat z autorovy rigorózní práce (ŠTEFFL, Jindřich, 2010). Jako takřka primární zdroj pro získání vstupních dat posloužila pro území Čech práce O. Kytlicové (2007) *Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen*. Pro území Saska byla využita zejména monografie od W. A. von Brunna (1968) *Mittledeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit*.

1.1 Členění depotů na základě typologických tříd

Z hlediska rozdělení depotů podle typologických tříd artefaktů jsem vyčlenil pět celků. Jedná se o depoty ozdob a součástí oděvu, depoty nástrojů, depoty zbraní, depoty slitků a depoty nespécifikované skladby, které obsahují více tříd dohromady. Z četného výskytu dvou různých tříd pohromadě jsem byl nucen vyčlenit spojené kategorie nástrojů se zbraněmi a nástrojů s ozdobami a součástmi oděvu. Štít z Plzně-Jíkalky II jsem zařadil mezi zbraně, jelikož se jedná o ojedinělý výskyt ochranné zbroje. O části štítu by snad bylo možné uvažovat v depotech Plešivec I (okr. Příbram) a Nechanice (okr. Chomutov), ale tato interpretace u těchto nálezu je velice nejistá. Do ochranné zbroje bychom mohli počítat také náholenici, která pochází z Prahy-Vinoře, ale i v tomto případě je nutná obezřetnost.

2 Čechy

2.1 Celkový obsah typologických tříd v depotech na území Čech

Z celkového počtu 353 bronzových depotů jich 110 spadá do kategorie depotů ozdob a součástí oděvu. Ozdoby a součásti oděvu jsou zcela prokazatelně nejčastější náplní obsahu depotů nejen v rámci územního celku Čech, ale tato typologická třída dominuje také v rámci jednotlivých regionů (JIRÁŇ, Luboš, 1996, s. 155). Největší podíl z této kategorie tvoří kruhové ozdoby končetin (JIRÁŇ, Luboš, 2004, s. 103). Dalších 48 depotů této kategorie bylo uloženo společně s nástroji. Depoty obsahující nástroje se na území Čech nacházejí ve 114 depotech, z nichž 14 bylo nalezeno společně se zbraněmi, 48 s ozdobami a součástmi oděvu a zbylých 52 považujeme za depoty obsahující pouze nástroje. Zbraně pocházejí z 20 depotů, přičemž 14 depotů zbraní bylo uloženo dohromady s nástroji a zbylých 6 obsahovalo jen zbraně. Posledními skupinami jsou depoty se slitky (63) a depoty nespécifikované skladby (57). U 3 depotů nemáme možnost určit jejich kategorii. Musím pro pořádek konstatovat, že depoty se slitky a depoty nespécifikované skladby mohou obsahovat některou z výše uvedených tříd, avšak jejich další dělení bylo již velmi chaotické a neklasifikovatelné. Co se týče depotů nespécifikované skladby,

jedná se zejména o depoty obsahující tři a více typologických tříd artefaktů a tyto depoty dále nedělím. Podrobný přehled výskytu typologických tříd pro okruh severoalpšských popelnicových polí (dále SAPP), u nichž je bezpečně určeno 196 depotů, a lužických popelnicových polí (dále LPP) se 118 jistými depoty tohoto okruhu udává graf (graf 1).

2.2 Obsah typologických tříd okruhu SAPP s ohledem na chronologii

Podrobnější analýzu na základě typologických tříd artefaktů lze provést u 182 depotů okruhu SAPP a u 106 depotů okruhu LPP, které jsou bezpečně kulturně a chronologicky určené.

U okruhu SAPP (graf 2) v období BC2/BD (Plzeň-Jíkalka) mají mírnou převahu depoty se slitky (8) nad depoty s nástroji (6) a nad depoty s ozdobami a součástmi oděvu a nástroji (5). Zbylé kategorie jsou početně zanedbatelné. Depoty obsahující materiál z období BC2/BD-BD (Plzeň-Jíkalka/Lažany) máme z našeho území pouze 4 (2 se slitky, 1 s nástroji a 1 nespecifikované skladby). Období BD (Lažany) je nejbohatším časovým úsekem okruhu SAPP v rámci ukládání depotů. Převládají zde zcela zřetelně depoty se slitky (15), avšak proti období BC2/BD rapidně stoupl počet depotů s ozdobami a součástmi oděvu (10). Depoty nespecifikované skladby a depoty s ozdobami a součástmi oděvu uložené společně s nástroji jsou v období BD početně shodné s obdobím BC2/BD. Depoty zbraní chybí a depoty nástrojů se zbraněmi jsou početně nevýznamné. V tomto období nejsou známy žádné depoty, které by obsahovaly pouze nástroje. Velká změna nastává ve stupni BD/Ha A1 (Lažany/Suchdol), kdy zaznamenáváme nárůst depotů s nástroji (9), které jsou společně s depoty se slitky (9) nejpočetnější skupinou v tomto období. Depoty ostatních skupin jsou v tomto období početně zanedbatelné.

Přes celý stupeň Ha A nastává z neznámých příčin úpadek deponování. Díky tomuto faktu se domnívám, že depoty, které obsahují materiál ze stupně BD/Ha A1 (Lažany/Suchdol), je možno řadit pouze na přelom těchto stupňů nebo nanejvýše na počátek stupně Ha A1. Výraznější ukládání depotů se navrácí až v počátku pozdní doby bronzové ve stupni Ha B1, kdy je možné oproti mladší době bronzové pozorovat naprosto rozličnou skladbu depotů. V období Ha B1 (Jenišovice) není doložen žádný depot se slitky. Nejpočetnější skupinou jsou depoty s ozdobami a součástmi oděvu (9) a depoty nespecifikované skladby (9), dále následují depoty s nástroji (5), s ozdobami a součástmi oděvu společně s nástroji (4) a výčet tohoto stupně uzavírá depot, ve kterém se vyskytly nástroje se zbraněmi (1).

Depotů obsahující materiál z období Ha B1/Ha B3 (Jenišovice/Třtěno-Hostomice) evidujeme celkem 8, z nichž největší podíl tvoří depoty s ozdobami a součástmi oděvu (3), dále jsou zde zastoupeny depoty nástrojů s ozdobami a součástmi oděvu (2), depot nástrojů a zbraní (1), depot nástrojů (1) a depot se slitky (1). Depoty obsahující materiálovou skladbu ze stupně Ha B3 (Třtěno-Hostomice) jsou již opět početné (29), přičemž převládají depoty s ozdobami a součástmi oděvu (11) a navrácí se depoty se

slitky (6), které jsou druhou nejpočetnější skupinou tohoto stupně. Ostatně fáze BC2/BD a Ha B3 jsou jediná období, která obsahují všechny zde vyčleněné typologické třídy artefaktů.

2.3 Obsah typologických tříd okruhu LPP s ohledem na chronologii

U LPP (graf 3) v období BC2/BD-BD (Chrast-Velim) zcela převládají depoty ozdob a součástí oděvu (10) oproti ostatním kategoriím. U depotů obsahujících materiál ze stupňů BD/Ha A (Chrast-Velim/Kosmonosy) je zřetelný pokles samostatných depotů s ozdobami a součástmi oděvu (4) oproti předchozímu úseku, kdy jich evidujeme 10. Zároveň stoupá podíl depotů s obsahem nástrojů s ozdobami a součástmi oděvu (5).

Nejbohatším obdobím deponování u okruhu LPP je stupeň Ha A. Opět, jako tomu bylo v období BD, převažují depoty s ozdobami a součástmi oděvu (17), depoty nástrojů (5), depoty nespécifikované skladby (5) a také depoty s ozdobami a součástmi oděvu uložené společně s nástroji (5). Ostatní kategorie jsou méně zastoupené, mimo depoty obsahující nástroje se zbraněmi, které zcela chybějí.

Depotů obsahující materiál ze stupně Ha A/Ha B1 (Kosmonosy/Bošín-Chvojenec) je pouze 6, přičemž žádná typologická třída zde nepřevažuje, což je vzhledem k jejich počtu pochopitelné. Jedná se o depoty nástrojů (2), depoty nástrojů s ozdobami a součástmi oděvu (2), depot slitky (1) a depot ozdob a součástí oděvu (1). Od tohoto období zaznamenáváme pokles depotů ozdob a součástí oděvu, který končí ve stupni Ha B3. Z období Ha B1 (Bošín-Chvojenec) evidujeme 12 depotů, přičemž nejvíce je depotů s nástroji (4). Dále se zde vyskytly depoty nástrojů s ozdobami a součástmi oděvu (3), depoty ozdob a součástí oděvu (2), depoty nespécifikované skladby (2) a depot slitků (1).

V období Ha B1/Ha B3 (Bošín-Chvojenec/Lžovice-Slezské Předměstí) máme doloženy pouze 3 depoty. Patří sem depot ozdob a součástí oděvu (1), depot zbraní (1) a depot nespécifikované skladby (1). Ve stupni Ha B3 dominují opět depoty ozdob a součástí oděvu (8) a depoty slitků (5). Dále se vyskytují depoty nástrojů (3), depoty nástrojů s ozdobami a součástmi oděvu (3) a nespécifikované depoty (2).

3 Sasko

3.1 Celkový obsah typologických tříd v depotech na území Saska

Z hlediska obsahu typologických tříd artefaktů v depotech můžeme mimo jednoho depotu určit všech 85 saských depotů (graf 4). Převažují depoty s ozdobami a součástmi oděvu (28) a depoty obsahující nástroje (24). Zde také, obdobně jako v Čechách, převažují depoty s ozdobami a součástmi oděvu, i když poměr s depoty, kde byly zachyceny pouze nástroje, je značně vyrovnanější. Méně čteněji se setkáváme s depoty, které měly v inventáři kombinaci ozdob a součástí oděvu a nástrojů (12) nebo jejichž skladba byla

označena jako nespecifikovaná (13). Vzácně se vyskytují depoty se slitky (7) či depoty s kombinací nástrojů a zbraní (1). Depot, jenž by obsahoval pouze zbraně, není z této oblasti doložen.

3.2 Obsah typologických tříd okruhu LPP v Sasku s ohledem na chronologii

Na základě chronologických stupňů lze pracovat s 63 depoty (graf 5). Ve stupni BD jsou evidovány pouze 2 depoty, z čehož 1 obsahoval ozdoby se součástmi oděvu a 2 kombinaci ozdob a součástí oděvu s nástroji. V období BD/Ha A převažují depoty s nástroji (6), v menší míře se vyskytují depoty s ozdobami a součástmi oděvu (2) a depoty se slitky (2). V 1 případě se objevil depot nespecifikované skladby a depot, který obsahoval kombinaci nástrojů a zbraní.

V samotném stupni Ha A se ve vůdčím postavení objevují depoty s ozdobami a součástmi oděvu (9). V 5 případech se vyskytly depoty s nástroji a depoty nespecifikované skladby a v 1 případě je doložen depot se slitky. Depoty datované do stupňů Ha A/Ha B1 nejvíce obsahovaly nástroje (5) a kombinaci nástrojů s ozdobami a součástmi oděvu (4). Ojediněle se vyskytly depoty s ozdobami a součástmi oděvu (2) či s nespecifikovanou skladbou (1).

Ve stupni Ha B1 dochází k úpadku ukládání depotů se samostatnými nástroji (1). Nejvíce jsou v tomto období zastoupeny depoty s ozdobami a součástmi oděvu (7) a depoty s kombinací ozdob a součástí oděvu s nástroji (4), méně častěji se vyskytly depoty s nespecifikovanou skladbou (3) a ojediněle depoty se slitky (2).

4 Závěr

4.1 Území Čech s ohledem na srovnání okruhu SAPP a LPP

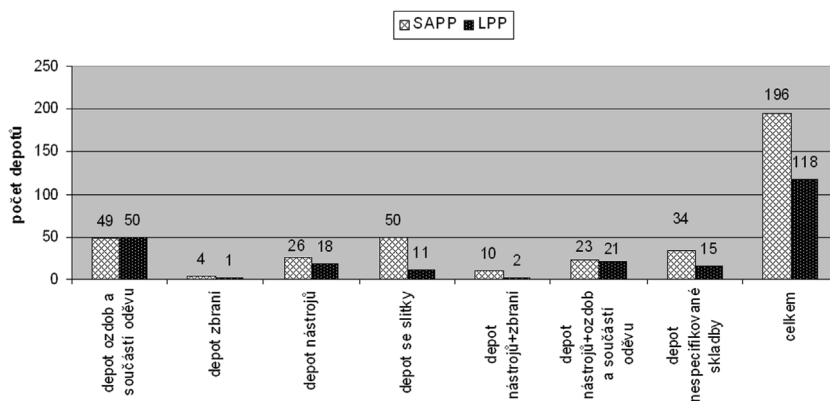
Při srovnání obou kulturních okruhů (graf 1) lze spatřovat největší rozdíly u depotů obsahujících slitky, které naprosto převládají u okruhu SAPP v poměru 50:11, což je 26 %:9 % ve prospěch okruhu SAPP. Okruh LPP zřetelně dominuje v depotech ozdob a součástí oděvu (50), které činí 42% ze všech kulturně jistých depotů LPP. U okruhu SAPP je tento počet téměř totožný (49) jako u okruhu LPP, ale vzhledem k celkovému počtu kulturně jistých depotů tohoto okruhu činí tento podíl pouze 25 %.

4.2 Území Saska s ohledem na srovnání okruhu LPP v Čechách a Sasku

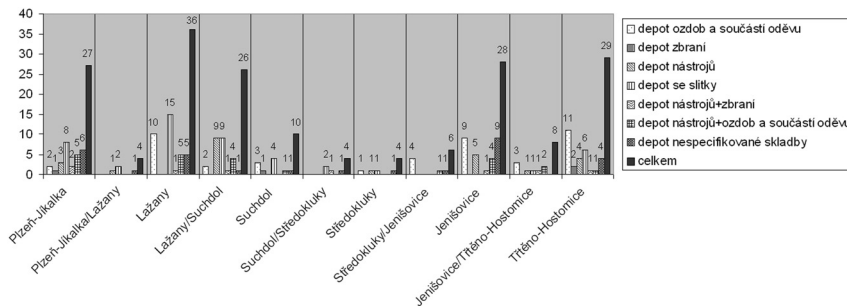
Odlíšnost mezi okruhem LPP v Sasku a na území Čech, pomineme-li stupeň BD, který je v Sasku na depoty chudý, lze spatřovat především ve stupni Ha B1, kdy je v Čechách nejvíce depotů s nástroji a klesá počet depotů s ozdobami a součástmi oděvu, kdežto v Sasku dominují depoty s ozdobami a součástmi oděvu a s depoty obsahujícími jen nástroje se nesetkáváme (graf 3, graf 5). Na druhé straně zaznamenáváme velkou podobnost ve stupni Ha A, odkud z obou území evidujeme nejvíce depotů, mezi nimiž převažují depoty s oz-

Struktura typologických tříd v bronzových depotech z období popelnicových polí na území Čech a Saska | Jindřich Šteffl

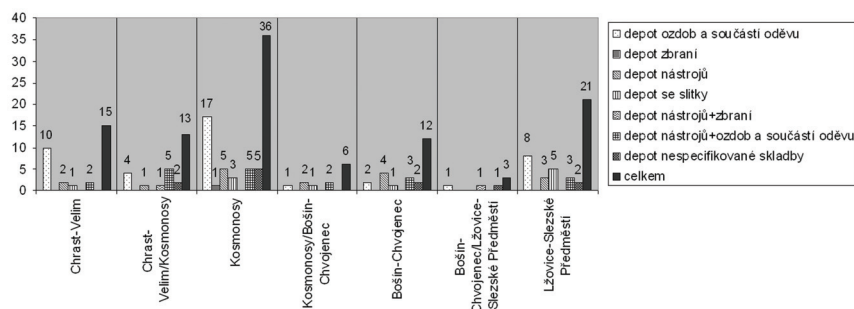
dobami a součástmi oděvu. U depotů z období BD/Ha A je shodně zaznamenán pokles depotů ozdob a součástí oděvu. V Sasku se navíc setkáváme s nárůstem depotů s nástroji a v Čechách se objevuje více depotů obsahujících kombinaci nástrojů a ozdob se součástmi oděvu. Depoty datované do stupňů Ha A/Ha B1 nelze příliš srovnat z důvodu malého počtu depotů z území Čech (6), u nichž navíc žádná kategorie nedominuje.

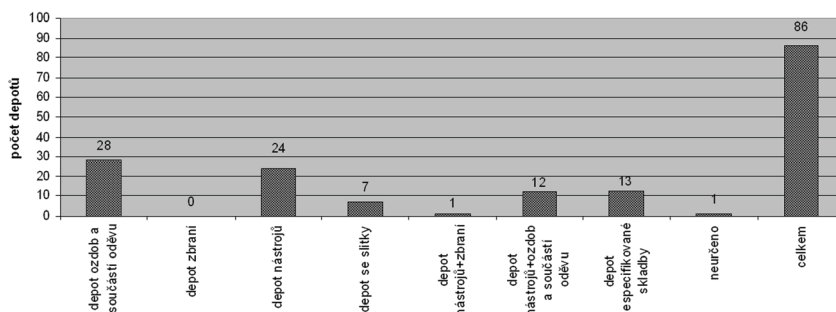
Graf 1: Výskyt typologických tříd v bronzových depotech (okruh LPP a SAPP – Čechy).

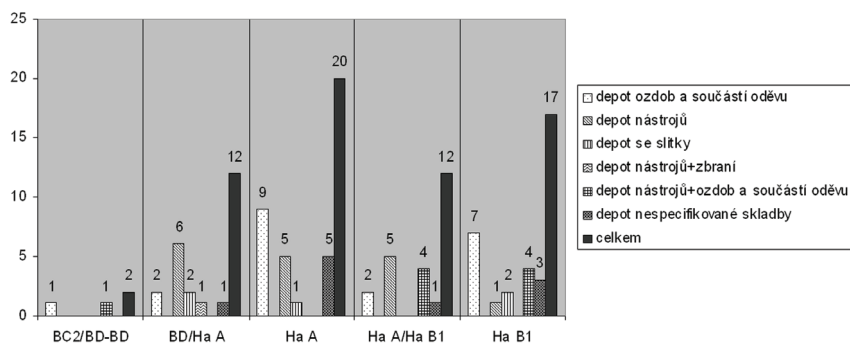
Graf 2: Výskyt typologických tříd v bronzových depotech podle horizontů (okruh SAPP – Čechy).

Graf 3: Výskyt typologických tříd v bronzových depotech podle horizontů (okruh LPP – Čechy).

Graf 4: Výskyt typologických tříd v bronzových depotech (okruh LPP – Sasko).

Graf 5: Výskyt typologických tříd v bronzových depotech podle chronologických stupňů (okruh LPP – Sasko).

Struktura typologických tříd v bronzových depotech z období popelnicových polí na území Čech a Saska | Jindřich Šteffl

Literatura

BRUNN, Wilhelm Albert Von (1968): *Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit. Römisch-Germanische Forschungen* 29. Berlin.

JIRÁŇ, Luboš (1996): *Urnenfelderzeitliche Metallindustrie in Westböhmen*, in: *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen. 5. Treffen 21. bis 24. Juni 1995 in Sulzbach-Rosenberg*, s. 153–158. Espelkamp.

JIRÁŇ, Luboš (2004): *Die Vertretung des Schmuckes in den Hortfunde der Urnenfelderzeit Böhmens*, in: *Proceedings of the International Conference „Ancient Jewellery and Costume in Course of Time“*, Anodos 3, 2003, s. 101–108. Trnava.

JIRÁŇ, Luboš et al. (2008): *Archeologie pravěkých Čech 5. Dobra bronzová*. Praha.

KYTLICOVÁ, Olga (2007): *Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen. Prähistorische Bronzefunde* 20/12. Stuttgart.

SALAŠ, Milan (2005): *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku*. Brno.

ŠTEFFL, Jindřich (2010): *Hromadné nálezy z období popelnicových polí v Čechách a Sasku*. Plzeň: *Západočeská univerzita v Plzni*. Nepubl. rigor. práce.